

Centrum Badań
nad Uprzedzeniami

Zaraza ponad
podziałami

*Związki poglądów
politycznych z
postawami wobec
epidemii SARS-CoV-2*

Maria Babińska
Joanna Matera
Michał Bilewicz

Warszawa, marzec 2020

Polska i świat w obliczu pandemii

15 marca 2020 po tygodniach szalejącej epidemii koronawirusa SARS-CoV-2 w Azji i Europie polski rząd podjął decyzję o wprowadzeniu stanu zagrożenia epidemicznego. Zamknięto szkoły, uniwersytety, bary, restauracje i centra handlowe a obywatelom zarekomendowano pozostanie w domu na dobrowolnej izolacji mającej na celu zahamowanie rozprzestrzeniania się wirusa SARS-CoV-2. Wirus SARS-CoV-2 wywołuje chorobę COVID-19, która przypomina ostre zapalenie górnych dróg oddechowych i jest szczególnie niebezpieczna dla osób starszych oraz z obniżoną odpornością. W samych Chinach odnotowano 2715 przypadków śmiertelnych w ciągu pierwszych 35 dni epidemii¹. Na świecie odnotowano ponad 200 000 przypadków osób zainfekowanych wirusem oraz ponad 8 000 przypadków śmiertelnych. W większości państw zachodnich obserwowany jest dzienny wzrost przypadków śmiertelnych o około 33%.

Sytuacja, w której znalazła się Europa wydaje się bezprecedensowa. Rządy niemal wszystkich krajów wprowadzają zalecenia dotyczące samoizolacji osób z podejrzeniami zakażenia oraz bezwzględnej kwarantanny dla wszystkich, u których wykryto wirusa. Wszelkie zgromadzenia publiczne zostały zakazane, a społeczeństwa udały się mniej lub bardziej zgodnie na domową kwarantannę. Co więcej, w mediach tradycyjnych jak i społecznościowych dominuje poczucie niepewności co do długości i natężenia epidemii. Występują jednak również wyjątkowe gesty solidarności. Powstają grupy samopomocowe oferujące pomoc osobom starszym najbardziej narażonym na konsekwencje choroby COVID-19.

Jednocześnie rządy państw w rozmaity sposób zareagowały na stan epidemii. W niektórych państwach zalecano izolację społeczną, zamknięto granice, szkoły i instytucje publiczne, odwoływano loty i imprezy masowe. W Polsce 2 marca 2020 roku wprowadzono ustawę mającą na celu przeciwdziałanie i zwalczanie COVID-19, umożliwiającą m.in. nakaz pracy zdalnej w czasie kwarantanny czy prawo dodatkowego zasiłku opiekuńczego. 14 marca ogłoszono w Polsce stan zagrożenia epidemicznego, a 15 marca wprowadzono na granicach kordon sanitarny.

¹ Stan na 19.03.2020.

W związku z sytuacją panującą w Europie i na świecie oraz drastycznymi środkami zaradczymi zaproponowanymi przez rząd, postanowiliśmy zbadać determinanty ocen działań rządu w tym zakresie.

Przeprowadziliśmy ankietę elektroniczną na próbie okolicznościowej, w której zadaliśmy szereg pytań dotyczących emocji wobec obecnych działań polskiego rządu oraz poczucia zagrożenia epidemią. Mierzylśmy również poglądy polityczne osób badanych. Do badania zapraszaliśmy osoby w każdym wieku i staraliśmy się zebrać jak najbardziej zróżnicowaną politycznie grupę metodą kuli śnieżnej – udostępniając link do badania na forach studenckich, na grupie „Widzialna Ręka”, a także na grupach o charakterze politycznym (np. „Popieram Andrzeja Dudę” czy „Polacy Patriotci”).

Z uwagi na fakt, że zbierana w ten sposób próba nie jest reprezentatywna, w raporcie skupimy się przede wszystkim na związkach ocen działań rządu oraz postaw wobec epidemii z poglądami politycznymi.

Badanie zostało przeprowadzone w dniach od 13 do 16 marca 2020 roku. Pytania dotyczące działania rządu zostały dodane 13 marca, po ogłoszeniu przez premiera wprowadzenia stanu zagrożenia epidemicznego w Polsce.

Metodologia badania

Osoby badane

W badaniu wzięło udział 258 osób w wieku od 18 do 70 lat ($M = 27,84$; $SD = 9,88$). Wśród osób badanych znalazło się 160 kobiet (62%) oraz 93 mężczyzn (36%) oraz 5 osób, które nie odpowiedziały na pytanie o płeć. 107 osób (41% próby) ukończyło studia wyższe, 101 osób (39%) zadeklarowało status studenta, 49 osób (19%) ukończyło szkołę średnią, a 2 osoby miały wykształcenie podstawowe. Średnia na skali poglądów politycznych w badanej próbie wynosiła $M = 3,57$ ($SD = 1,82$), czyli była nieco bardziej lewicowa² niż prawicowa.

Miary prawicowości-lewicowości

Do zmierzenia poglądów politycznych użyliśmy dwóch pytań, powszechnie stosowanych w badaniach z zakresu psychologii społecznej i politycznej.

²test t dla jednej próby, w którym testowana była różnica od środka skali $t(255)=-3,76$ $p < 0,01$.

1. Mówiąc o polityce ludzie określają się jako „lewicowi” albo „prawicowi”. Wyobraź sobie 7-punktową skalę, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie lewicowe” a 7 oznacza „zdecydowanie prawicowe”. Które miejsce na skali najlepiej opisowałyby Twoje poglądy i przekonania?

2. Mówiąc o poglądach w sferze obyczajowej (np. stosunek do rozwodów, homoseksualizmu czy aborcji), ludzie określają się jako „konserwatywni” albo „liberalni”. Wyobraź sobie 7-punktową skalę, gdzie 1 oznacza „zdecydowanie konserwatywne” a 7 oznacza „zdecydowanie liberalne”. Które miejsce na skali najlepiej opisowałyby Twoje poglądy i przekonania?

W analizach użyta została średnia z tych dwóch pytań.

Zagrożenie zdrowia i życia związane z epidemią COVID-19

Do zmierzenia poczucia zagrożenia i życia związanego z epidemią COVID-19 użyliśmy 3 pytań, które zostały sformułowane po raz pierwszy na potrzeby tego badania.

1. Mam poczucie, że dam sobie radę z zagrożeniami związanymi z koronawirusem powodującym chorobę COVID-19.

2. Obawiam się, że koronawirus powodujący chorobę COVID-19 stanowi poważne zagrożenie dla mojego życia.

3. Obawiam się, że koronawirus powodujący chorobę COVID-19 stanowi poważne zagrożenie dla mojego zdrowia.

Osoby badane odpowiadały na pytania na 7-stopniowej skali, na której 1 oznaczało *zdecydowanie nie*, a 7 *zdecydowanie tak*.

Emocje związane z wprowadzeniem przez rząd stanu zagrożenia epidemicznego

Do zmierzenia deklarowanych emocji związanych z polityką rządu w czasie epidemii (m.in. wprowadzeniem przez rząd stanu zagrożenia epidemicznego) użyliśmy trzech pozycji badających trzy podstawowe emocje wobec działań rządzących i ich konsekwencji (lęk, wdzięczność, złość).

1. Czuję lęk o przyszły stan gospodarki w związku z wprowadzonymi przez rządzących ograniczeniami spowodowanymi możliwością rozszerzenia się epidemii COVID-19.

2. Czuję wdzięczność w związku z wprowadzonymi przez rządzących ograniczeniami spowodowanymi możliwością rozszerzenia się epidemii COVID-19.

3. Czuję złość w związku z wprowadzonymi przez rządzących ograniczeniami spowodowanymi możliwością rozszerzenia się epidemii COVID-19.

Osoby badane odpowiadały na pytania na 7-stopniowej skali, na której 1 oznaczało *zdecydowanie nie*, a 7 *zdecydowanie tak*.

Szacowanie ryzyka zachorowania na chorobę COVID-19

Poprosiliśmy również osoby badane do próby oszacowania ryzyka zachorowania na COVID-19.

1. *Jak szacuje Pan/i ryzyko, że zachoruje Pan/i na chorobę COVID-19 wywołaną przez koronawirusa?*

Osoby badane odpowiadały na pytania za pomocą skali przesuwanej (slider) od 0 do 100 z oznaczonymi końcami: 0 - na pewno nie zachoruję oraz 100 - na pewno zachoruję.

Ponadto w badaniu mierzono szereg zmiennych dotyczących populizmu, postrzeganych zagrożeń symbolicznych oraz modeli patriotyzmu, które nie były jednak powiązane z celem niniejszego raportu i staną się przedmiotem osobnych opracowań. Badanie realizowane było w ramach projektu NCN 2018/31/N/HS6/02875 Preludium pt. „Rola teorii spiskowych w służbie mobilizacji politycznej w procesach radykalizacji i uzasadniania systemu” realizowanego przez mgr Marię Babińską na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego.

Wyniki

Analizy korelacyjne

W celu zrozumienia związków pomiędzy zmiennymi przeprowadziliśmy analizę korelacji pomiędzy zmiennymi mierzonymi w badaniu (Tabela 1.).

Tabela 1.

Średnie, odchylenia standardowe oraz współczynniki korelacji Pearsona postaw wobec epidemii i emocji związanych z działaniami rządu oraz szacowania ryzyka zachorowania na COVID-19.

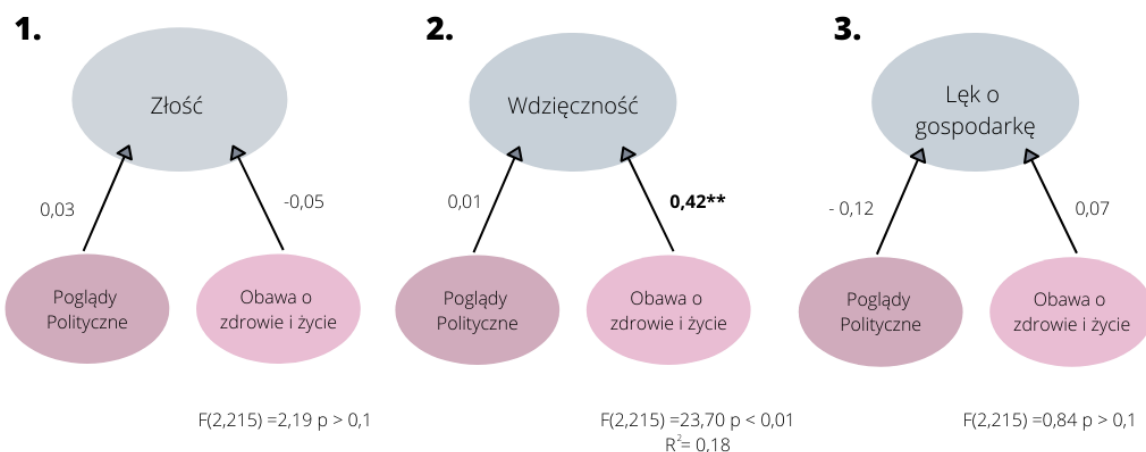
	M	SD	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Obawa o zdrowie i życie	4,36	1,89						
2. Poczucie sprawczości	5,13	1,27	- 0,41**					
3. Złość wobec rządu	1,79	1,43	- 0,07	0,09				
4. Wdzięczność wobec rządu	5,50	1,66	0,43**	- 0,09	- 0,34**			
5. Lęk o gospodarkę	4,89	1,83	0,06	- 0,09	0,09	- 0,09		
6. Szacowanie ryzyka zachorowania na COVID-19	38	24,95	0,27**	- 0,33**	- 0,12	0,01	0,09	
7. Poglądy polityczne	3,57	1,82	0,03	0,03	0,05	- 0,02	- 0,12	- 0,12

** istotność na poziomie $p < 0,01$

Z analizy wynika, że im bardziej ktoś obawia się o swoje zdrowie i życie, tym bardziej jest wdzięczny rządowi za podjęte działania i tym mniej ma poczucie, że poradzi sobie z zagrożeniami związanymi z epidemią. Im większy lęk o zdrowie i życie tym mniejsze jest poczucie sprawczości. Im bardziej osoby czują się sprawcze w związku z zagrożeniami, tym niższe szacują ryzyko zachorowania na COVID-19.

Co kształtuje emocje wobec działań rządu? Wyniki analiz regresji.

W obliczu silnej polaryzacji na polskiej scenie politycznej, chcieliśmy sprawdzić czy działania rządu wobec epidemii (wprowadzenie stanu zagrożenia i zamknięcie granic dla obcokrajowców) również zależą od poglądów politycznych badanych, czy też może są raczej determinowane obawą o własne życie i zdrowie w czasie epidemii koronawirusa SARS CoV-2. W tym celu przeprowadziliśmy trzy wielokrotne analizy regresji, w której predyktorami były: obawa o życie i zdrowie (uśredniony wskaźnik) oraz poglądy polityczne (uśredniony wskaźnik), a zmiennymi wyjaśnianymi były złość, wdzięczność i lęk o gospodarkę w związku z działaniami rządu. Wyniki analizy przedstawia Rycina 1.

Rycina 1

Wpływ poglądów politycznych i obaw związanych z epidemią na emocje odczuwane wobec działań rządu. Liczby obok strzałek przedstawiają standaryzowane współczynniki regresji (beta).

Jedynie jedna z trzech przeprowadzonych analiz (analiza nr 2) wykazała istotne statystycznie związki pomiędzy predyktorami a zmienną objaśnianą (emocją wobec działań rządu). Istotnym pozytywnym predyktorem wdzięczności rządowi za podjęte środki okazała się obawa o zdrowie i życie, a nie poglądy polityczne.

Można zatem stwierdzić, że w przypadku kryzysu epidemicznego poglądy polityczne wydają się schodzić na dalszy plan, podczas gdy istotnym staje się obawa o zdrowie i życie w związku z epidemią. Dzieje się tak pomimo stosunkowo młodej próby (średnia wieku 27,7 lat), która nie jest w grupie ryzyka choroby COVID-19.

Podsumowanie

Czas epidemii koronawirusa wywołującego chorobę COVID-19 jest bezprecedensowy. Nigdy w 30-letniej historii polskiej demokracji rząd nie był zmuszony do wprowadzania stanu zagrożenia epidemicznego. Stąd potrzeba zbadania, w jakim stopniu stosunek do działań rządu jest wyznaczany przez przekonania polityczne – a w jakim stopniu wynika z poczucia zagrożenia. Wcześniejsze badania realizowane w Centrum Badań nad Uprzedzeniami UW wskazywały na bardzo wysoki poziom polaryzacji politycznej w Polsce – badani o poglądach liberalnych deklarowali wysoki dystans i niechęć do polityków prawicowych i ich elektoratów, zaś badani o poglądach konserwatywnych dystansowali się od osób liberalnych i reprezentujących ich polityków³. Badanie przeprowadzone w trakcie epidemii koronawirusa pokazuje, że emocje odczuwane wobec działań polskiego rządu praktycznie nie zależą od przekonań politycznych osób badanych. Osoby lewicowe/liberalne i prawicowe/konserwatywne nie różnią się poziomem złości czy wdzięczności wobec działań rządu w ostatnim czasie. Ci spośród Polaków, którzy dostrzegają zagrożenie koronawirusem dla własnego zdrowia i życia, odczuwają wdzięczność wobec działań rządu, niezależnie od orientacji politycznej.

Przeprowadzone badanie, pomimo niedoskonałej próby okolicznościowej, stanowi pierwszą próbę wglądu w przemiany polskiego społeczeństwa w czasie epidemii. Kolejne badania – przeprowadzone na próbach reprezentatywnych i w modelach podłużnych, podejmą tematy innych konsekwencji społecznych epidemii.

³ Por. Górski, P. (2019). Polaryzacja polityczna w Polsce. Jak bardzo jesteśmy podzieleni? Warszawa: Centrum Badań nad Uprzedzeniami; Stefaniak, A., Bilewicz, M., i Winiewski, M. (red. 2015). Uprzedzenia w Polsce. Warszawa: LiberiLibri; Stefaniak, A. i Winiewski, M. (red., 2019) Uprzedzenia w Polsce 2017. Oblicza Przemocy Międzygrupowej. Warszawa: Liberi Libri; Bilewicz, M., Witkowska, M., Pantazi, M., Gkinopoulos, T. i Klein, O. (2019). Traumatic Rift: How Conspiracy Beliefs Undermine Cohesion After Societal Trauma?. *Europe's Journal of Psychology*, 15(1), 82.